

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΕΚ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ¹

Ἰ ὀλίγοι λόγοι, οἵτινες συνῆλθον εἰς τὸ Βουκουρέστι τὸν περασμένον Ἀπρίλιον ὡς μέλη τοῦ «*Α' διεθνοῦς συνεδρίου τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν*», εὐθὺς ἀπὸ τὰς πρώτας στιγμὰς τῆς ἀφίξεώς των εἰς τὴν Ρουμανικὴν πρωτεύουσαν ἀντελήφθησαν, ὅτι δὲν ἦσαν δικαιολογημένοι οἱ δισταγμοὶ καὶ αἱ δυσπιστίαι μὲ τὰς ὁποίας ἐπήγαινον εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο, ὅπου τοὺς εἶχαν καλέσει προσκλήσεις λιταὶ καὶ ἐστερημένοι πάσης Ἀκαδημαϊκῆς καὶ κυβερνητικῆς ἐπισημότητος. Ἡ συγκρότησις τοῦ πρώτου Βυζαντινολογικοῦ συνεδρίου εἰς χώραν, ἣτις δὲν εὗρισκετο μέχρι τοῦδε οὔτε εἰς τὴν πρώτην οὔτε εἰς τὴν δευτέραν γραμμὴν μεταξὺ ἐκείνων, αἵτινες ἐκαλλιέργησαν καὶ προήγαγον τὴν Βυζαντινολογίαν, ἐδικαιολογεῖτο κάπως ἀπὸ τὸν λόγον ὅτι οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας εἶχον συνεχίσει ἐν τινι μέτρῳ τὴν διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/λεως διακοπεῖσαν πολιτικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ζωὴν τοῦ Βυζαντίου, καὶ ὅτι ἐκεῖ εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας καὶ εἰς τὰς ἀρχοντικὰς αὐτὰς τῶν Φαναριωτῶν εἶχε ζωντανεῦσει καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐπικρατήσει ἡ βυζαντινὴ παράδοσις.

Τὸ συνέδριον ὠνομάσθη «*διεθνές*», ἀλλὰ πολὺ ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι πράγματι τοιοῦτον. Πολλαὶ χώραι δὲν ἀντεπροσωπεύθησαν εἰς αὐτό, ἄλλαι διότι δὲν προσεκλήθησαν, ἄλλαι διότι προσκληθεῖσαι ἐκώφευσαν. Εἰς τὰς πρώτας καταλέγεται ἡ Γερμανία, ἣς ἡ παράλειψις, ἀποδοκιμασθεῖσα

¹ Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1924 συγκροτηθέντος Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου.

ΑΝΘΙΣΜΕΝΟΣ ΗΛΙΟΣ

Τ. ΜΑΒΙΟΤΟΓΛΟΥ

ἐν ἰδιωτικῇ συνομιλίᾳ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς
 Ρουμανίας κ. Βρατιάνο, ἐκράτησε μακρὰν τοῦ συνεδρίου
 βυζαντινολόγους κορυφαίους, ὅπως τὸν Ἄγγλον Burg,
 ὅστις δὲν προσῆλθεν εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας, καθὼς ἠκού-
 σθη. Ἄλλ' ἡ ὀργανωτικὴ τοῦ συνεδρίου Ἐπιτροπὴ ἔκρινε
 καλόν, μιμουμένη τὸ παράδειγμα τῶν Βέλγων εἰς τὸ ἐν
 Βρυξέλλαις πέρυσι συγκροτηθὲν 5^{ον} Συνέδριον τῶν Ἱστορι-
 κῶν σπουδῶν, νὰ περιορίσῃ τὰς προσκλήσεις τῆς μόνον εἰς
 τὰ μετέχοντα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν κράτη. Ὅπως δὲ
 ποτε εἰς τοὺς ἀμερολήπτως καὶ ἔξω τῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας
 κρίνοντας ἔγινεν αἰσθητὴ ἡ ἐκ τοῦ Ἀ' Βυζαντινολογικοῦ
 συνεδρίου ἀπουσία τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπιστήμης, ἥτις
 ἀπὸ τοῦ Niebuhr μέχρι τοῦ Krumbacher ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ
 τὰς μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας καὶ τὴν ἐνδοξότεραν παράδοσιν
 εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν Βυζαντινῶν σπου-
 δῶν. Πλὴν τῶν Γερμανῶν δὲν ἀντεπροσωπεύθησαν ἐπίσης
 εἰς τὸ συνέδριον οἱ Ἀυστριακοί, οἱ Οὐγγροί, οἱ Πολωνοί,
 οἱ Ὀλλανδοί, οἱ Ἑλβετοί, οἱ Πορτογάλλοι οἱ Σκανδιναυικοί
 καὶ οἱ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς λαοί. Ἀλλὰ καὶ τῶν μετασχόντων
 τοῦ συνεδρίου κρατῶν αἱ ἀντιπροσωπεῖται, πλὴν ὀλίγων ἔξαι-
 ρέσεων, ἦσαν ὀλιγάριθμοι. Τὴν Ἀγγλίαν ἀντεπροσώπευσε
 διοικητικὸς τις ὑπάλληλος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου
 καὶ ὁ γηραιὸς γεωγράφος καὶ ἐρευνητὴς τῆς Ἀνατολῆς
 Will. Ramsay, διὰ τὸν ὁποῖον κυρίως τὸ Βουκουρέστι
 ἐχρησίμευσεν ὡς ἐπίκαιρος σταθμὸς τοῦ τριακοστοῦ ταξιδίου
 του εἰς τὴν Φρυγίαν. Τὸ Βέλγιον ἀντεπροσώπευον οἱ δύο
 γνωστοὶ ἑλληνομαθεῖς καθηγηταὶ κ.κ. Gregoire καὶ Grain-
 dor, τὴν Βουλγαρίαν εἰς, ὁ κ. Filow, τὴν Ἰταλίαν τὴν Ἰσπα-
 νίαν, καὶ τὴν Ἀμερικὴν ὅλην, Β. καὶ Νότιον, ἐπίσης ἀνὰ
 εἰς. Τὴν σοβιετικὴν Ρωσίαν οὐδεὶς ἀντεπροσώπευσεν. Ἀντε-
 προσώπευσεν ὁμοίως τὴν παλαιὰν Ρωσικὴν ἐπιστήμην ὁ
 πάλαιμαχος αὐτῆς ἐργάτης N. Kondakov, ὅστις, προερχό-
 μενος ἐκ Πράγας, ἀπετέλεσε τὴν ὑπὲρ πάντας σεβασμίαν
 καὶ ἐπιβλητικὴν φυσιογνωμίαν τοῦ συνεδρίου. Πολυαρί-
 θμους σχετικῶς ἀντιπροσωπείας εἶχεν ἡ Τσεχοσλοβακία (τρεῖς)
 καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία, ἥτις ἀντεπροσωπεύθη διὰ δεκάδος

ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Πανεπιστημίων τῆς Σερβίας, τῆς Κροατίας καὶ τῆς Σλοβενίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ καθηγητοῦ κ. Vulic. Ἄλλ' ἢ κυριαρχοῦσα ἐν τῷ συνεδρίῳ διὰ τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τῶν ἀντιπροσώπων ἦτο ἡ Γαλλικὴ ἀντιπροσωπεία, ἣτις συγκειμένη ἐξ ὀκτὼ ἐπισήμων ἀντιπροσώπων, ἐν οἷς ὁ Millet, ὁ Bréhier, ὁ Collinet, ὁ Perdrizet, ὁ Gay, καὶ ἐνισχυθεῖσα διὰ τῶν ἐν τοῖς Ρουμανικοῖς Πανεπιστημίοις ἀπεσπασμένων νεαρῶν Γάλλων καθηγητῶν, ἀπετέλει καταφραγὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀνέκαθεν μὲν ὑφισταμένης, ἀλλὰ ἰδίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον ἐνταθείσης ἐπὶ τὸν Ρουμανικὸν λαὸν ἐπιστημονικῆς καὶ πνευματικῆς ἐπιρροῆς τῆς Γαλλίας. Ἡγέτης δὲ τῆς ὅλης Γαλλικῆς ἀντιπροσωπείας εἶχε ταχθῆ ὁ γνωστὸς Βυζαντινολόγος τῆς Σορβόνης κ. Κάρολος Diehl, ὅστις διὰ τῶν συχνῶν ἐπισκέψεων καὶ διὰ τῶν δημοσιευμάτων του δεικνύει ἀπὸ τινων ἑτῶν ἰδιαίτερον ὑπὲρ τῆς νέας Ρουμανίας ἐνδιαφέρον.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου εἶχον κατανεμηθῆ εἰς δύο μόνον τμήματα, τὸ τμήμα τῆς Ἱστορίας καὶ τὸ τμήμα τῆς Φιλολογίας καὶ Ἀρχαιολογίας, στεγαζόμενα ἀμφοτέρω εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ θαυμάσιον Πανεπιστημιακὸν ἴδρυμα τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως Καρόλου τοῦ Α', ὅπου ἦσαν καὶ τὰ γραφεῖα τοῦ συνεδρίου. Ἀνακοινώσεις ἔγιναν ἀρκεταί, πενήντα περίπου, ἐξ ὧν πολλαὶ καὶ πρωτοτυπίας εἶχον καὶ τὰ σχετικὰ ζητήματα οὐσιωδῶς προῆγον. Πᾶσαι ὅμως, ἢ σχεδὸν πᾶσαι, περιεστρέφοντο εἰς εἰδικῆς φύσεως μικρὰ καὶ λεπτομερειακὰ θέματα, ὧν ἡ ἀνακοίνωσις καὶ ἡ πραγματεύσις θὰ ἤρμοξε μᾶλλον νὰ γίνῃ εἰς τὰ κατὰ δεκαπενθήμερον καὶ κατὰ μῆνα συνεδριάζοντα γνωστὰ ἐπιστημονικὰ σωματεῖα, παρὰ εἰς τὰ κατ' Ὀλυμπιάδα συνερχόμενα διεθνῆ συνέδρια. Γενικωτέρας φύσεως ζητήματα, μεγάλα τῆς Βυζαντινολογίας προβλήματα, ὄργανωτικὰ θέματα ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ἀπησχόλουν τὸ Βυζαντινὸν τμήμα παλαιότερων Ἱστορικῶν καὶ Ἀνατολικῶν συνεδρίων, οὐδόλως ἢ ἀκροθιγῶς μόνον ἐθίγησαν εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βουκουρεστίου. Καὶ βεβαίως

μὲν δὲν ἔλειπον καὶ ἐκ τοῦ συνεδρίου τούτου μεγάλοι ἐπιστημονικαὶ φυσιογνωμίαι, ἀφοῦ ἦσαν παρόντες ὁ Kondakon, ὁ Diehl, ὁ Ramsay, ὁ Millet, ὁ Jorga, κλπ. Ἄλλὰ καὶ οἱ σοφοὶ οὗτοι τῶν μεγάλων προβλημάτων ἐρευνηταὶ περιορίσθησαν εἰς μικροζητήματα, ἀφοῦ ὁ μὲν Kondakon ὠμίλησε περὶ τοῦ *σκαραμαγγίου*, ὁ δὲ Millet ἐπραγματεύθη περὶ τῶν *σφραγίδων τῶν βασιλικῶν κομμερσιῶν τοῦ Βυζαντίου*. Κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην εἰς τὰς ὀλίγας συνεδρίας τοιούτων διεθνῶν καὶ περιοδικῶν συγκεντρώσεων αἱ συζητήσεις ἔπρεπε νὰ περιορίζωνται εἰς γενικῆς καὶ εὐρείας φύσεως ζητήματα, μάλιστα δὲ εἰς ζητήματα ὀργανώσεως καὶ διεθνoῦς ἐπιστημονικῆς συνεργασίας. Εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βουκουρεστίου μόνον ἔν τοιούτῳ ζήτημα συνεζητήθη, καὶ τοῦτο μονομερῶς, τὸ τῆς ἐκδόσεως ἐν Βρυξέλλαις τοῦ περιοδικoῦ «*Βυζάντιον*», διὰ συνδρομῆς τοῦ Βελγίου, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρουμανίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Θερμότεται δὲ ὑπῆρξαν καὶ εἶναι αἱ ἑλληνικαὶ εὐχαὶ διὰ τὴν προκοπὴν τοῦ νέου τούτου καὶ ἀξιολόγου ὀργάνου τῆς Βυζαντινολογικῆς ἐρεῦνης.

Ἄλλ' ἂν τὸ ὑπὲρ τῆς Βυζαντινολογίας κέρδος ἦτο μικρὸν καὶ οἱ ἐπιστημονικοὶ καρποὶ πενιχροὶ, ὑπῆρξαν ὁμως ἄλλα τὰ ἐκ τοῦ συνεδρίου τούτου ἀγαθὰ, προσελθόντα κυρίως ἐκ τῆς τελείας ὀργανώσεως καὶ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιτυχίας αὐτοῦ. Ἡ τάξις, ἡ εὐπρέπεια καὶ ἡ εὐστοχία, μεθ' ἧς διεξήχθησαν αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου, ὑπῆρξεν αὐτόχρημα παραδειγματικὴ. Πνεῦμα ἐπιστημονικῆς γαλήνης καὶ εὐκρινoῦς συναδελφότητος διέπνεε τοὺς συνέδρους, οἵτινες, μολοντί τὸ πρῶτον οἱ πλείστοι γνωριζόμενοι, ἦσθάνοντο ἀλλήλους ὡς παλαιoὺς φίλους. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως ἡ δημοκρατικὴ εὐγένεια τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ κυριαρχούντων Γάλλων καὶ ἡ εἰς ἄκρον λεπτή, προσεκτικὴ καὶ εὐστοχος συμπεριφορὰ τῶν Ρουμάνων, ἐκδηλουμένη μὲ ἀμετρον καλωσύνην καὶ μὲ πλήρη συναίσθησιν τῶν ἐκ τῆς φιλοξενίας ὑπαγορευομένων ὑποχρεώσεων. Καμμία προστριβή, καμμία ἀπολύτως δυσαρέσκεια δὲν ἐδημιουργήθη

μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπειῶν. Ἐθνολογικὰ ζητήματα ἐξ ἐκείνων, ἅτινα εἰς ἄλλα συνέδρια ἐγίνοντο ἀφορμὴ ἀντεγκλίσεων καὶ ψυχροτήτων μεταξὺ τῶν ἀντιπροσωπειῶν, ἰδίᾳ τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν, οὐδόλως παρουσιάσθησαν εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο. Ὅταν δὲ ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ Βλαχομακεδῶν καθηγητὴς κ. Μιγγο, ἀποτελέσας μοναδικὴν παραφωνίαν, ὡμίλησε περὶ τῆς βλαχικῆς καταγωγῆς τῶν Κομνηνῶν(!), εἶχε μὲν σκηνοθετηθῆ ἀκροατήριον πικνὸν καὶ ἀλλότριον πρὸς τὸ συνέδριον ὅπως χειροκροτήσῃ, ἀλλὰ τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ἀντικρούσεις τοῦ ἄλλως ἀστηρίκτου καὶ αὐτόχρημα ἀστείου ἐκείνου ἰσχυρισμοῦ ἐκ μέρους τῶν Ρουμάνων καθηγητῶν Jorga καὶ Banescu, ὥστε δὲν ἐχρειάσθη παρὰ ὀλίγας μόνον λέξεις νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὰς ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου.

Ἡ ἐπικρατήσασα αὕτη τάξις καὶ εὐστοχία ἐν τῷ συνεδρίῳ ὠφείλετο εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς κ. Jorga, τὸν ἀποτελέσαντα αὐτὸ τοῦτο τὴν ψυχὴν τοῦ συνεδρίου, εἰς τὸν διακεκριμένον αὐτοῦ μαθητὴν καὶ γραμματέα καθηγητὴν κ. Marinescu καὶ εἰς τὴν πλειάδα τῶν ἐκλεκτῶν δεσποινίδων, αἵτινες ἀπετέλουν τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ γραφείου. Περὶ τοῦ Νικολάου Jorga, ὅστις δὲν εἶναι μόνον καθηγητὴς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ καὶ μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, βουλευτὴς καὶ ἀρχηγὸς ἰσχυροῦ κόμματος ἐν τῇ Ρουμανικῇ Βουλῇ, διευθυντὴς ἡμερηίδος, συγγραφεὺς πολυγραφώτατος καὶ πολυμερέστατος κλπ. κλπ., θὰ ἔπρεπε νὰ γράψῃ κανεὶς πολλὰ διὰ νὰ δώσῃ ἔστω καὶ ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς δράσεως καὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις ἀναμφιβόλως ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας συγχρόνους φυσιογνωμίας τῆς Ρουμανίας, ἂν μὴ καὶ τῆς ὅλης Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Ἡ συγγραφικὴ του δραστηριότης καὶ παραγωγή εἶναι μυθώδης. Εἰς χιλιάδας ἀνέρχονται τὰ δημοσιεύματα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς γερμανιστὶ ἐκδοθείσης πεντατόμου *Ἱστορίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους* μέχρι τῆς ὀλιγοσελίδου *περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρουμάνων διὰ τῶν αἰώνων* γαλλικῆς αὐτοῦ πραγματείας. Μεταξὺ τούτων τὰ γνωστότερα τοῦ Jorga ἔργα εἶναι, πλήν

τῶν ἀνωτέρω καὶ ἡ *Ἱστορία τῶν Ρουμάνων*, *Ἱστορία τοῦ Ρουμανικοῦ πολιτισμοῦ*, *Ἱστορία τῆς Ρουμανικῆς τέχνης*, *Ἡ γραφικὴ Ρουμανία* κλπ. Διευθύνει τὴν Ἱστορικὴν ἐπιθεώρησιν τῆς Ν. Α. Εὐρώπης καὶ πλὴν τῶν Ἱστορικῶν μελετῶν εὐρίσκει καιρὸν νὰ γράφῃ καὶ θεατρικὰ ἔργα καὶ ν' ἀρθρογραφῇ κατ' ἐκάστην εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ διευθυνομένην καθημερινὴν ἐφημερίδα «*ὁ Ρουμανικὸς λαός*». Τοσαύτη πολυγραφία εἶναι φυσικὸν καὶ ἀνθρώπινον νὰ μὴ συνοδεύεται ἀπὸ τελείαν καὶ ἀψογον ἀκριβολογίαν, ἡ εὐρυτάτη δὲ συγγραφικὴ ἔκτασις τοῦ Jorga εἶναι μᾶλλον ἐκλαϊκευτικὴ καὶ στερεῖται τοῦ ἀναλόγου ἐπιστημονικοῦ βάρους, ἀλλὰ δὲν παύει διὰ τοῦτο νὰ εἶναι πάντοτε ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Jorga ἐπιρροή εἰς τὸν τόπον εἶναι ἰσχυροτάτη. Ἡ κυβέρνησις Βρατιάνο, ἦν σφοδρῶς καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς ἀντιπολιτεύεται ὁ πολιτικὸς καθηγητῆς, δὲν εἶχε βέβαια λόγους νὰ εἶναι συμπαθὴς πρὸς συνέδριον σχεδὸν παρασηνιακόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἰδέα, ἡ συγκρότησις, ἡ ἐμφάνισις, ἡ ἐπιτυχία ἦτο προσωπικόν ἔργον τοῦ Jorga, καὶ τὸ ὁποῖον, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτήρος του, ἦτο φανερόν ὅτι γινόμενον καὶ δι' ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν, ἔμελλε νὰ προσδώσῃ καὶ πολιτικόν κέρδος εἰς τὸν φιλόδοξον καθηγητὴν. Ἀλλὰ μὲ δύο ἄρθρα γραφέντα περὶ τοῦ συνεδρίου ὑπὸ τοῦ Jorga εἰς τὸν «*Ρουμανικὸν Λαόν*», ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ ὅσα χρήματα ἐζητήθησαν καὶ ὅσα ἐχρειάζοντο διὰ νὰ λάβῃ ἦν ἔλαβε τὸ συνέδριον αἴγλην καὶ λαμπρότητα.

Εἰς Ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα εἶχα ἀναγνώσει κάποτε ὅτι τὸν Jorga διακρίνει σφοδρὸς μισελληνισμός. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Ὁ ἐπιφανὴς Ρουμάνος ἱστορικὸς ἀγωνίζεται συστηματικῶς διὰ τῆς διδασκαλίας του, διὰ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ πλουσίας γραφίδος του, διὰ τοῦ συναρπαστικοῦ του λόγου, δι' ὅλων ἐν γένει τῶν δυνάμεών του νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἔθνικόν φρόνημα τοῦ Ρουμανικοῦ λαοῦ στηρίζων αὐτὸ εἰς μίαν ἱστορικὴν παράδοσιν, ἡ ὁποία, ἀληθῶς, δὲν συμβιβάζεται πάντοτε πρὸς τὰ πράγματα. Καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου παρεξηγήθησαν αἱ τάσεις καὶ αἱ περὶ Ἑλλήνων κρίσεις τοῦ

Jorga. Μισέλλην όμως οὐδόλως εἶναι ὁ ἐξ Ἑλληνίδος μητρὸς ἡμιέλλην οὗτος Ρουμάνος ἱστορικός. Ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον δύναται περὶ αὐτοῦ νὰ λεχθῆ. Διότι μαθητεύσας παρὰ τῷ ἄλλῳ ἐπίσης σπουδαίῳ τῆς Ρουμανίας ἱστορικῷ, τῷ Xenopol, δὲν ἠκολούθησε τὴν ἄδικον καὶ ἀνευλαβῆ τῆς σχολῆς ἐκείνου πολεμικὴν κατὰ τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας καὶ τὴν συστηματικὴν δυσφήμησιν παντὸς τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ἀποκαθιστῶν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ὠμολόγησε μετὰ θάρρους καὶ τὰ ἀγαθὰ, ἅτινα ὀφείλει ἡ νέα Ρουμανία εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡγεμόνας. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τῆς δικαίας καὶ ἀμερολήπτου κρίσεως περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἡγεμονίας, ὁ Jorga συνεχίζει ἀξιεπαίνως ἐν Ρουμανίᾳ τὰς ἀντιλήψεις τῆς σχολῆς τοῦ ἐκλιπόντος ἐπιφανοῦς καθηγητοῦ Erbiceanu, ὅστις τιμῶν τὴν ἐποχὴν καὶ τὸ ἔργον τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἐξεπροσώπει τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Xenopol καὶ τοὺς ἄλλους φανατικούς τῶν Φαναριωτῶν δυσφημιστάς. Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ κατὰ τὸ συνέδριον.

Ἄν ἡ ἐπιστημονικὴ ὄψις τοῦ συνεδρίου δὲν ἀπέβη ἀπολύτως ἱκανοποιητικὴ, τὸ ψυχαγωγικὸν δ' ὅμως καὶ τὸ θεαματικὸν μέρος αὐτοῦ ἦτο ἀξιόλογον καὶ ἐνδιαφέρον. Γεύματα πλούσια καὶ δεξιώσεις λαμπραῖ, ἐπισκέψεις μουσείων καὶ μνημείων, μουσικαὶ ἐσπερίδες καὶ θεατρικαὶ παραστάσεις, καλύπτονται ἰδίως τὰ ἀπογεύματα καὶ τὰς ἐσπέρας, ἐποικίλλον τὰς ξηρὰς καὶ ἀνιαρὰς συνεδρίας τῆς Fondation Carol. Ἀναφέρω ἐδῶ τὸ ἐπίσημον γεῦμα τῆς Κυβερνήσεως, τὰς δεξιώσεις τοῦ Διαδόχου, τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ τὴν ἐπ' αὐτοκινήτων ἐκδρομὴν καὶ δεξιῶσιν παρὰ τῷ πρίγκιπι Στίρμπεϋ εἰς τὸν ἔξω τοῦ Βουκουρεστίου ἱστορικὸν πύργον τῆς Μπούφτιας, ὅπου καταλύσας ὁ Μάκενσεν εἶχεν ὑπαγορεύσει τοὺς βαρυντάτους ὄρους τῆς Ρουμανικῆς ὑποταγῆς, καὶ ὅπου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δεξιώσεως τὴν προσοχὴν τῶν συνέδρων δὲν εἴλκυσε τόσον ἡ ἀπροσδόκητος εἰς τὸν κύκλον αὐτῶν ἐμφάνισις τοῦ πρὸ δύο ἡμερῶν ἐκπεσόντος τοῦ θρόνου του πρῶην

βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ὅσον αἱ πολυτελεῖς ἐγχώριοι ἀμφιέσεις τῶν δεξιουμένων πυργοδοσποινῶν καὶ τὸ ὅλον περιβάλλον τῆς ἱστορικῆς ἐπαύλεως. Ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαι ἦσαν ἐπίσης αἱ ἐπισκέψεις τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Βουκουρεστίου, ὧν αἱ πλείεσται εἶναι κτίσματα τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἡ κατασκευτικὴ στέψις τοῦ τάφου τοῦ ἀγνώστου στρατιώτου, τοῦ περιστοιχιζομένου ἀπὸ τὰ λείψανα τοῦ τροπαίου τοῦ Ἀδάμιλλεσῆ καὶ ἡ θεατρικὴ παρίστασις τοῦ ἱστορικοῦ δράματος τοῦ καθηγητοῦ Jorga «*Ἡ σύζυγος τοῦ πρίγκιπος Ἰερμείου*» μὲ πρωταγωνίστριαν τὴν ἑξ Ἑλλήνων καταγομένην περίφημον Ρουμανίδα καλλιτέχνηδα Δ^{σα} Φιλότη. Αἱ τερπναὶ αὗται συγκεντρώσεις, καθ' ἃς τὸ ἐπίσημον κράτος, τὰ Ἀκαδημαϊκὰ σώματα, ἡ ἐκ τῶν ἐκρουμανισθέντων Φαναριωτῶν καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν ἐντοπιῶν βογιάρων ἀποτελεσθεῖσα σημερινὴ ἀριστοκρατία τοῦ Βουκουρεστίου, ὁ τύπος, οἱ καλλιτεχνικοὶ κύκλοι, ἡμιλλῶντο εἰς φιλόφρονας καὶ φιλοξένους ἐπιδείξεις, θὰ μείνουν ἀλησιμόνητοι εἰς τοὺς συνέδρους τοῦ Α' Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου.

Ἄλλὰ τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον καὶ τὴν μεγίστην ἐπιτυχίαν τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ συνεδρίου εἶχε τὸ δεύτερον μέρος αὐτοῦ, δηλαδὴ αἱ ἐκδρομαί. Εἰδικὴ ἀμαξοστοιχία ἀπὸ ἐπτὰ κλιναμάξας μετέφερεν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα περὶ τοὺς ἐξήντα συνέδρους ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὰς νέας χώρας τῆς Ρουμανίας, εἰς τὴν Βλαχίαν, εἰς τὴν Μολδαυίαν, εἰς τὴν Βουκοβίναν καὶ εἰς τὰ γραφικὰ Καρπάθια. Κύριος σκοπὸς τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο ἡ ἐπίσκεψις παλαιῶν μοναστηρίων καὶ ἡ ἑξ ἀυτοψίας γνῶσις τῆς τέχνης καὶ τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μνημείων τοῦ τόπου. Καὶ ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἐξεπληρώθη κατὰ τρόπον θαυμάσιον. Δὲν διαθέτω οὔτε χώρον οὔτε εἰδικότητα διὰ λεπτομερῆ ἀνάλυσιν καὶ περιγραφὴν τοῦ ὄψιμου καὶ τῆς τεχνοτροπίας τῶν παλαιῶν ναῶν καὶ μοναστηρίων, τὰ ὅποια ἐπεσκέφθημεν. Ἀπλῶς θὰ ἀναφέρω μόνον τοὺς ναοὺς τῆς Βορονέτζας, τῆς Μολδοβίτσας, τῆς Σουτσεβίτσας εἰς τὴν Βουκοβίναν μὲ τὰς ἑξωτερικὰς τῶν τοιχογραφίας, οἷου μεταξὺ τῶν ἄλλων

περιέργων ζωογραφικῶν βλέπομεν τὰς μορφὰς τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, τοῦ Πυθαγόρα, τοῦ Σόλωνος, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλουτάρχου καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, σκηνοθεσίαν φανταστικὴν βεβαίως καὶ ἐπηρεασμένην ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν παλαιῶν πολιορκιῶν καὶ ἀπὸ τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον, ἀλλὰ ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν διὰ τὸν πλοῦτον τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Ἡ ποικιλία καὶ ἡ πολυχρωμία τῶν παλαιο-Μολδαρικῶν τούτων ἐκκλησιῶν ἔκαμε τὸν Strzygowski νὰ παρομοιάσῃ αὐτὰς μὲ ἀνατολικὸν τάπητα καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῶν ὄψις δὲν συγκρίνεται παρὰ μόνον μὲ τὰς προσόψεις τοῦ Ἀγ. Μάρκου τῆς Βενετίας καὶ μὲ τὸ καθολικὸν τοῦ Orvieto.

Ἡ εἰς θέσιν γραφικωτάτην καὶ ὡς κάστρο ὠχυρωμένη μονὴ τῆς Πούινας μὲ τοὺς τάφους τῶν παλαιῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας καὶ μὲ τὸ θαυμασίως τακτοποιημένον μουσεῖον αὐτῆς εἶναι τὸ ἔμψυχον θησαυροφυλάκιον τῆς Μολδαβικῆς ἱστορίας. Μεταξὺ τῶν κειμηλίων τοῦ μουσείου θαυμάζομεν ἓνα ἀέρα τοῦ 15^{ου} αἰῶνος φέροντα εἰς τὰς γωνίας κεντημένον τὸ μονόγραμμα τῶν Παλαιολόγων καὶ ἓνα ἐπιτάφιον τοῦ 14^{ου} αἰῶνος φέροντα χρυσοκέντητον τὴν ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν: «*Μνήσθητι Κύριε τὰς ψυχὰς τῶν δούλων σου Εὐφημίας καισαρίσσης Σερβίας σὺν τῇ θυγατρὶ βασιλίσσης Εὐπραξία*», περὶ τοῦ ὁποίου ὁ κ. Ταφραλῆ ἔκαμεν ἰδίαν ἀνακοίνωσιν ἐν τῷ συνεδρίῳ.

Φαντασμαγορικὴ ἦτο ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν ἔρειπίων τῆς Σουτσάβας, τῆς παλαιᾶς πρωτεύουσος τῆς Βορείου Μολδαβίας, καὶ μεγαλοπρεπῆς ἡ ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου θέα τῆς ἀπλουμένης κάτω πεδιάδος κατὰ τὸ δειλινὸν τῆς Μ. Δευτέρας.

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Ἰασίου, τῆς δευτέρας μετὰ τὸ Βουκουρέστι Ρουμανικῆς μεγαλοπόλεως, μὲ τὴν ἐπίσημον δεξίωσιν τοῦ Πανεπιστημίου, μὲ τὰς ἐπισκέψεις τῶν μνημείων καὶ μὲ τὴν σοφὴν καὶ φιλόφρονα διδασκαλίαν τοῦ ἐξ Ἑλλήνων καταγομένου καθηγητοῦ κ. Ταφραλῆ, ἀπέβη ἐξαιρετικῶς θελκτικὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα. Ὁ ναὸς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν,

ὁ ἐπικληθεὶς «ἡ Μολδουρικὴ Ἁγία Σοφία», κράμα πολλῶν καὶ ποικίλων ρυθμῶν, εἶναι αὐτόχρομη ἀρχιτεκτονικὸν ἀριστοῦργημα, ὃ δὲ Ἐνατολικο - Βυζαντινὸς διάκοσμος αὐτοῦ εἶναι περιεργότατος. Ρίγος συγκινήσεως μὲ κατέλαβεν ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦτον, ὅπου εὐλογήθησαν αἱ πρῶται σημαῖαι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ ὀποίου ἀντήχησε τὸ «*Περίζωσε τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου δυνατὲ τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου*» καθ' ἣν στιγμὴν ἔζωνε τὴν σπάθην του καὶ ὠρχίζετο τὸν ὄρκον τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ὁ Ἄλέξανδρος Ὑψηλάντης. Οἱ ἄλλοι παλαιῶι ναοὶ τοῦ Ἰασιίου, ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ἡ Γκόλια, ὁ Ἅγιος Σάββας εἶναι κτίσματα ἑλληνικά, ὡς δεικνύουν αἱ ἑλληνικαὶ αὐτῶν ἐπιγραφαί. Εἰς τὴν θύραν τοῦ Ἁγίου Σάββα ἀναγινώσκεται ἐπὶ σκαλισμένης πλακῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ Σκαρλάτου Ποστελνίγου. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Γκόλιας εὐρίσκεται ὁ τάφος τοῦ κτίτορος Κατακουζηνοῦ μὲ ἐπιτυμβίαν ἐπιγραφὴν εἰς ὀμηρικὸς στίχους. Ὡς δὲ μαρτυρεῖ ἄλλη ἐπιγραφὴ, ὁ ναὸς «*ἀνιστορήθη δι' ἐξόδων τοῦ Βατοπεδίου ὑπὸ τοῦ ἐξάρχου Διονυσίου Βατοπεδινοῦ 1838*». Αἱ εἰκόνες τοῦ τέμπλου εἶναι ἀρίστης τέχνης μὲ ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς. Ἡ πασῶν ὠραιότητι, ἡ τοῦ Προδρομοῦ, πλαισιουμένη γύρω ὑπὸ σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου, εἶναι ἔργον «*Γερασίμου, ἱερέως ἐν ἔτει 1660*». Θαυμάσιον ἐπίσης εἶναι τὸ πανόραμα τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ λόφου τῆς παλαιᾶς μονῆς Ἰσεταιτούγιας, ἣτις, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνου Γεωργίου Δούκα, ἐκαλεῖτο «ἡ ἐν τῷ ὄρει μονή».

Τὴν Μ. Πέμπτην καὶ τὴν Μ. Παρασκευὴν, τὰς δύο τελευταίας ἡμέρας τῶν ἐκδρομῶν, ἐπεσκέψθημεν τὰ μνημεῖα τῆς Βλαχίας. Τὸ περιφημότερον ἔξ αὐτῶν εἶναι ὁ ναὸς τῆς Κούρτεα δ' Ἄρτζες, μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἔνεκα τοῦ ρυθμοῦ του, τῆς ποικιλίας καὶ τοῦ πλούτου τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ διακόσμου του, εἶναι ἐν ἑκ τῶν περιεργωτάτων τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Εἶναι τὸ θρυλικὸν μνημεῖον τοῦ Ρουμανικοῦ λαοῦ, τὸ καύχημα τῆς Ρουμανικῆς τέχνης. Εἰς τὸν χρυσοφόρον τοῦτον ναὸν ἔχουσι ταφῇ ὁ βασιλεὺς Κά-

ρολος και ἡ βασίλισσα Ἑλισάβετ, ἡ λαοφιλὴς *Catharine Sylvia*, εἰς δὲ τὴν παραπλεύρως παλαιὰν *ἐκκλησίαν* εὐρέθησαν ἐσχάτως οἱ ἡγεμονικοὶ *τάφοι τῶν Βασαράβα* τοῦ 14^{ου} αἰῶνος μετὰ *πολυτίμων ἔνδυμάτων* καὶ κτερισμάτων, τὰ ὅποια μόλις *τώρα* μελετῶνται καὶ δημοσιεύονται.

Τὴν Μ. Παρασκευὴν ᾠδηγήθημεν εἰς τὴν Ὀλτενίαν, ὅπου ἐπεσκέφθημεν τὸ ὑπὸ τῶν Βραγκοβάνων ἰδρυθὲν μοναστήριον τῶν «Κουκουβαγιῶν» (Χορέζ). Εἶναι τὸ ὠραιότατον καὶ γραφικώτατον μοναστήρι τῆς Ρουμανίας. Ἕνας πυκνὸς χορὸς ἀπὸ καλοενδεδυμένας καὶ εὐσταλεῖς καλογραίας ἔψαλλε τὴν πρωϊνὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἐπιταφίου. Εἰς τὸ ἐρημικὸ βουνὸ κάτω ἀπὸ τοὺς σκιεροὺς θόλους τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησίας, τοὺς πλημμυρισμένους ἀπὸ τὸ βαρὺ ἄρωμα τοῦ λιβανωτοῦ, οἱ σύνοδοι παρηκολούθησαν μὲ κατάνυξιν τὸ ἀσύνηθες ἐκεῖνο θέαμα καὶ ἄκουσμα. Τὴν προέλευσιν τῶν ὠραίων καὶ πλουσίων τοιχογραφιῶν τοῦ ναοῦ δεικνύει ἡ ἐπιστέφουσα τὸ ἀνώφλιον τῆς ἐξωθύρας ἑλληνικὴ ἐπιγραφή: *«Διὰ χειρὸς ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ζωγράφων Κωσταντίνου, Ἰωάννου, Ἀνδρέου, Σταματίου, Νεγός»*, ἦτοι τεσσάρων Ἑλλήνων καὶ ἑνὸς Βλάχου. Περιειργάσθημεν τὰ διαμερίσματα τῆς μονῆς, τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ χειροτεχνήματα τῶν καλογραιῶν, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἡγουμενεῖον, τοὺς κήπους καὶ τὰ ἐξωκκλήσια. Ἄνωθεν ἑνὸς θυρώματος ἀναγινώσκομεν τὴν ἐξῆς ἔμμετρον ἐπιγραφὴν: *«Βιβλιοθήκη. Τροφῆς ἐρασταῖς ψυχικῆς οὗτος δόμος | Βιβλίων προτινας πάνσοφον πανδαισίαν. ἐν ἔτει αῖα»*. Εἰς τὸ ἀνοιγμα ὁμως τῆς θύρας παρουσιάσθησαν ἀντὶ βιβλίων πράγματα, τὰ ὅποια ἐμαρτύρουν ὅτι πρὸ πολλοῦ ὁ δόμος οὗτος εἶχε γίνεαι ἀποθήκη ὕλικῆς ἀντὶ ψυχικῆς τροφῆς.

Καταπληκτικαὶ ἦσαν αἱ ἀποστάσεις, ἅς διηγήσαμεν ἐπ' αὐτοκινήτων τὰς δύο τελευταίας ἡμέρας τῶν ἐκδρομῶν. Τὸ μαγευτικὸν θέαμα τῶν Βλαχικῶν κάμπων, τοὺς ὁποίους διεσχίζαμεν κατὰ τὰς δύο ὥρας αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως, ἔθελεγεν ὅλους τοὺς συνέδρους. Ἡμᾶς ὁμως δὲν ἔθελεγεν μόνον, ἀλλὰ καὶ συνεχίνει ἡ ἐπίσκεψις καὶ ἡ θέα τῶν τόπων

τούτων, ὅπου ἀντήγησαν τὰ πρῶτα σαλπίσματα τοῦ ἑλλη-
νικοῦ ἀγῶνος καὶ τοὺς ὁποίους εἶχαν ποτίσει μὲ τὸ τίμιον
αἷμά των οἱ ἱερολογίται. Ἐπισκεπτόμενοι τὴν Κούρτεα
δ' Ἄρξες δὲν ἐνεθουσιαζόμεθα μόνον ἀπὸ τὸ κάλλος τοῦ
μνημείου, ἀλλὰ καὶ συνεκινούμεθα ἀπὸ τὴν ἀνιάμνησιν τῶν
ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἡρωϊκῶν πράξεων τοῦ Ὀλυμπίου καὶ
τοῦ Φαρμάκη. Εὐρισκόμενοι εἰς τὸ Ρύμνικο - Βούλτσα ἐβλέ-
πομεν ὡς ἐν ὀπτασίᾳ τὸν Ὑψηλάντην νὰ ἐκσφενδονίζῃ τὴν
κεραυνώδη ἐκείνην ἡμηρεσίαν διαταγὴν, τῆς ὁποίας τὸ ἀνα-
τρίχιασμα εἶχονεν αἰσθανθῆ ἤδη ἀπὸ τὰ μαθητικά ἐδῶλια.
Ἡ ἑλληνικὴ τραγωδία, ἡ διαδραματισθεῖσα εἰς τὴν Βλαχίαν
τὸν Ἰούνιον τοῦ 1921, ἐζωντάνευεν ἐνώπιόν μας μὲ ὅλα τὰ
πρόσωπα τῶν μαρτύρων καὶ τῶν φυγάδων, μὲ ὅλας τὰς
πράξεις τῶν ἡρώων καὶ τῶν προδοτῶν. Διὰ τοῦτο ὅταν τὴν
ἐσπέραν τῆς Μ. Πέμπτης εἰς τὴν δεξιῶσιν τοῦ Πιτέσι, εἰς
τὴν ὁποίαν ἐλθὼν ἐκ Βουκουρεστίου παρέστη καὶ ὁ Ὑπουργ-
γὸς τῆς Παιδείας, ἀνετέθη ἐκ μέρους τῶν ξένων συνέ-
δρων εἰς τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας ἡ ἐπίσημος
ἀντιφώνησις, δὲν ὠμίλησεν ἡ ψυχρὰ καὶ τυπικὴ γλῶσσα τοῦ
ξένου συνέδρου, ἀλλ' ἡ πλημμυρισμένη ἀπὸ τὰς συγκινήσεις
ταύτας ψυχὴ τοῦ Ἑλλήνος.....

Εἰς τὸ Ρύμνικο τὸ δειλινὸν τῆς Μ. Παρασκευῆς ἀπεχω-
ρίσθημεν μετὰ τοῦ κ. Σωτηρίου ἀπὸ τοὺς ἄλλους συνεκδρο-
μεῖς καὶ ἐπιβάντες τοπικῆς ἀμαξοστοιχίας μετέβημεν εἰς τὸ
Δραγατσάνι. Μετὰ κόπου ἀνεύρομεν τὸ πολυπαθὲς μνημεῖον
τῶν Ἱερολογιτῶν, τὸ ὁποῖον ἀξίζει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ
ἄλλοτε διὰ μακροτέρων. Ἀντὶ στεφάνου, τὸν ὁποῖον ἐστάθη
ἀδύνατον οὔτε εἰς τὸ Ρύμνικο νὰ προμηθευθῶμεν, ἀνάψα-
μεν καὶ ἐκαρφώσαμεν εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ μνημείου ὀλίγα
κεράκια καὶ γονατίσαντες ἐτελέσαμεν σιωπηλοὶ τὸν ἐπιτά-
φιόν μας θρήνον. Πρὸ τοῦ κενοταφίου τοῦ περικλείοντος
τὰ ἱερὰ ὀστέα τῶν ἱερολογιτῶν, οἵτινες θὰ μόνον ἔσαι ζων-
τανὸν καὶ ἀθάνατον ὑπόδειγμα εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεότητα
τοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας καθήκοντος, κατὰ
τὴν προχωρημένην ἐκείνην ὥραν τῆς Μ. Παρασκευῆς κανεῖς
ἄλλος λόγος δὲν ἤρμοξε περισσότερον ἀπὸ τὸ πένθιμον

ἔσπερινὸν ἄσμα τῆς ἡμέρας: «*Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ*»... Εἶχεν ἤδη πολὺ νυκτώσει ὅτε ἀφήκαμεν τὸ μνημεῖον. Ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν μικρὰν πόλιν ἐδέχθημεν τὴν ἐπίσκεψιν τριῶν ἀγαθῶν καὶ ἀπλοῦκῶν ὁμογενῶν, τῶν μόνων ἐγκατεστημένων εἰς τὸ Δραγατσάνι. Εἶχαν πληροφορηθῆ τὴν ἀφίξιν μας καὶ ἤλθαν νὰ μᾶς γνωρίσουν, νὰ μᾶς φιλοξενήσουν καὶ συνοδεύοντές μας εἰς τὴν διάβασιν τοῦ κεντρικοῦ δρόμου, ὅστις εἰς μνήμην τῶν πεσόντων ἐκεῖ ἱερολοχίτων ὠνομάζεται μέχρι πρὸ ὀλίγου Strada dei Martiri (= ὁδὸς τῶν μαρτύρων), νὰ μοιρασθοῦν μαζί μας τὴν θλίψιν καὶ τὴν μελαγχολίαν τῆς ἑσπέρας ἐκείνης.

Μὲ τὴν ἐπιστροφὴν μας εἰς τὸ Βουκουρέστι τὸ συνέδριον διελύθη καὶ οἱ σύνεδροι ἀπεχωρίσθησαν ἀλλήλων εὐχόμενοι καλὴν ἀντάμωσιν μετὰ δύο ἔτη εἰς τὸ Βελιγράδι. Προκειμένου νὰ ὀρισθῆ ἡ ἔδρα τοῦ προσεχοῦς συνεδρίου, μία μόνον ἐπίσημος πρόσκλησις εἶχεν ὑποβληθῆ. Ἡ τῆς Σερβικῆς ἀντιπροσωπείας διὰ τὸ Βελιγράδι. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὁ κ. Σωτηρίου εἶχε τὴν ἐπιτυχὴ ἔμπνευσιν νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ τὴν ἀνακοίνωσίν του τὰς εἰκόνας τῶν συλλογῶν τοῦ Βυζαντινοῦ μας Μουσείου καὶ τὰ σχέδια τῶν νεωστὶ ἐν Ἑλλάδι ἀποκαλυφθέντων Βυζαντινῶν μνημείων, ὁμᾶς συνέδρων, ἧς ἠγεῖτο ὁ γηραιὸς Κονδακῶφ ἤρχισε νὰ προπαγανδίξῃ ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλ' ἡ πλειονοψηφία, ἦν ἐπύκνουν κυρίως οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Ρουμᾶνοι, εἶχεν ἤδη κηρυχθῆ ὑπὲρ τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία, μὴ ἔχουσα ἄλλωστε ἐπίσημον ἐντολὴν προσκλήσεως, ὑπεχώρησε φιλοφρόνως ὑπὲρ «τῶν φίλων καὶ συμμάχων» Σέρβων, πράγμα τὸ ὁποῖον ἐσχολιάσθη εὐμενῶς καὶ ἐν τῷ Γαλλικῷ ἀκόμη τύπῳ, ἐπεφυλάχθη δὲ ἡ σειρὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὸ 3^{ον} συνέδριον, τὸ μέλλον νὰ συνέλθῃ τῷ 1928. Ἐὰν δὲ ὡς ἔδρα τοῦ μέλλοντος νὰ συνέλθῃ τῷ 1928 ἑβδομου διεθνοῦς Συνεδρίου τῶν Ἱστορικῶν σπουδῶν ὀρισθῶσιν αἱ Ἀθῆναι, συμφώνως πρὸς τὴν ἀπὸ πέρουσι ἐκκρεμοῦσαν πρότασιν τῶν Βρυξελλῶν, τότε ἡ πόλις ἡμῶν, ἑορτάζουσα κατὰ τὸ 1928 καὶ τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἀποκαταστάσεως, θὰ ἀποτελέσῃ διὰ

τοὺς συνέδρους ἀμφοτέρων τῶν συνεδρίων τὸν καταλληλότατον τόπον τῆς συγγεντρῶσεώς των.

Τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἐπεράσαμεν εἰς τὸ Βουκουρέστι. Ἐνας Ἕλλην σοφός, ὁ κ. Δημ. Ροῦσος, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου, συνεχίζων ἐπιτυχῶς τὴν ἐν Ρουμανίᾳ ἑλληνικὴν φιλολογικὴν παράδοσιν τῶν Γενναδίων, τῶν Κωνσταντάδων τῶν Βαρδαλάχων καὶ τῶν ἄλλων διδασκάλων τοῦ Γένους, οἵτινες ἐδόξασαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, ἔγινεν ὁ πολῦτιμος ξεναγός μας. Ἡ κατοικία του, κατοικία ἀπέριτος ἀληθινοῦ σοφοῦ μὲ τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην του, ἦτο τὸ ἐντυκτήριόν μας. Μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ὑπὸ τοὺς κρότους τῆς ἀθανάτου ἑλληνικῆς κουμπούρας ἠκούσαμεν ψαλλόμενον ἐν ὑπαίθρῳ τὸ **Χριστὸς Ἀνέστη**. Καὶ ὡς νὰ μὴ ἦρκει ἡ ἰδία αὐτοῦ φιλοξενία μᾶς ἔφερεν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς διαφόρους ἑλληνικοὺς κύκλους καὶ ὑπὸ τὴν φιλόξενον στέγην ἀρχοντικοῦ καὶ ἑλληνικωτάτου οἴκου μᾶς ἔκαμε νὰ περάσωμεν ἐν μέσῳ γνησίων καὶ ἐκλεκτῶν Ἑλλήνων ἓνα τερπνὸν καὶ χαρμόσυνον Πάσχα. Αἱ τελευταῖαι μου λέξεις ἐπιθυμῶ νὰ εἶναι εὐχαριστίαι εἰς ἐκείνους, οἵτινες μοῦ ἔδωκαν τὴν παρήγορον ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἔσβυσεν ἐντελῶς εἰς τὴν χώραν ταύτην, ὅπου τόσον ἄλλοτε ἦνθιει οὗτος καὶ ἤκμαζε.

Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

